

¡BOMBA!

Que se verán resultados
de Lavalle en su trabajo;
mas se oye por lo bajo,
“nomás libre los juzgados”

K'intsil

Edición de fin de semana, del viernes 20 al domingo 22 de diciembre de 2024

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 10 · NÚMERO 2388 · www.lajornadamaya.mx

WAKAX KAY, MA' JACH JATS'UTS U YILA'ALI' BA'ALE' UTS U KO'ONOL

Juntúul chan ba'alche' sak u bak'el yéetel jach ki'. Yaan u mejen baajel, yéetel kaja'an Laguna de Términos beyxan Sonda de Campeche. U k'aaba' ich káastelan t'aane' pez torito yéetel u sientifikoil k'aaba'e' *Acanthostración quadricornis*. Jach ma'alob u ko'onol yóok'olal u ma'alobil u bak'el.

Jacqueline May Díaz, máax beetik u k'a'aytajil u múuch'kabil Desarrollo y Medio Ambiente, A.C., tu tsolaj le kaya' chich u yoot'el, le beetik ma' jach séeb u jaanta'ali'. "U k'aaba'e' jóok'a'an beyo' yóok'olal u baakel yaan tu táan u pool, le beetik ma' jach jats'uts u yila'ali'". U wiinkilale' maas chowak a ke kóoch, piim yéetel bak'a'an tumen jump'éeel kaajáa ósea formarta'an yéetel u t'oolil piimpim

eskaamáas yéetel éexagonaal u foormail; beyxan yaan u chowak k'i'ixel tiitich' ka'anal ti' u yich, yéetel tu puuntail u paach kaabal. Chichan u chi' yéetel piim u bóoxel u chi'; u koje' ma' seen nuuktaki'.

U boonile' kex samal boox chak yéetel ya'ax k'aank'an; yaan jump'éeel ch'oj t'ool ku yáalkab desde tu ni' tak tu'ux ku káajal u xiik'il u yit. Yaan xan uláak' t'oolo'ob chowak yéetel kóomtak, beyxan ch'ooj ch'aajo'ob yéetel tu p'u'uke' kex ichil 3-4 t'oolo'ob. Yaan jaytúul ichilo'obe' mina'an u ch'oojil.

U xiibile' je'el u chukik tak 55 cms u chowakil, ka'alikil u xch'uupile' chéen 45. Ku jaantik mejen ba'alche'ob xma' baakelo'ob, yéetel u ya'abile' leti'e' de xaan u péeko'obo'.

MIGUEL AMÉNDOLA
OOCHEL NEVERDRY

ESPECIAL: FAUNA NUESTRA | P. 42 YÉETEL 43